

АКЦИЗ У СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Загороднюк С. О., Допілка В. О.

Митні правовідносини набувають охоронного характеру в застосуванні до правопорушників юридичної відповідальності. Звертає особливу увагу необхідність системного підходу до протидії цим явищам.

У статті розглянуто правове регулювання обігу заборонених та обмежених предметів, яке передбачено на міжнародному рівні, а також внутрішньодержавним законодавством.

Ключові слова: підакцизний товар, відповідальність, митні правовідносини.

Таможенные правоотношения приобретают охранительный характер в применении к правонарушителям юридической ответственности. Обращает особое внимание необходимость системного подхода к противодействию этим явлениям.

В статье рассмотрены вопросы правового регулирования в обороте подакцизных товаров, предусмотренного на международном уровне, а также внутригосударственным охраняемым законодательством.

Ключевые слова: подакцизный товар, ответственность, таможенные правоотношения.

The problems of legal regulation of activity of the organization on the excisable goods' movement through the customs border of Ukraine, regulated at the international level, as well as domestic protection legislation.

The customs-tariff system forms part of the state mechanism of regulation of the relevant relations, the customs value is the basis for the calculation of duties, excise taxes, customs duties. At the customs tariff, the direction which the government adheres to in its relations with foreign trade and its related domestic production is reliably reflected.

Customs tariff measures, which are a method of regulation of foreign economic activity, form an element of the tax system, through which the state is able to actively interfere in the economic life of the country; customs tariff measures relate to economic means of regulation of foreign economic activity.

The analysis of the formation of the excise tax system indicates the tendency to create a more rational fiscal aspect of the excise tax system, which is achieved by supporting the minimum list of excisable goods, strengthening state control over their production and circulation, as well as the completeness of payment of excise duty.

The main conceptual basis for the necessary changes in the mentioned activity are the main scientifically grounded and socially necessary directions of improvement of administrative and tax reform.

Hence the need to reform the ideological foundations of the control activities of the state tax service (and as its kind – in the field of excisable goods circulation). The integrated goal of such activity should be defined not only within the framework of ensuring the filling of the budget and solvency of the state, but also aimed at ensuring the development of entrepreneurial activity and economic welfare of the whole society, raising the general level of tax culture of both taxpayers and employees of the controlling bodies, which logically determines shifting emphasis on the implementation of not only fiscal and punitive functions, but also preventive, preventive, methodological functions.

Key words: excise goods, responsibility, customs legal relations.

Актуальність теми. Демонізація зовнішньоекономічної діяльності, вільний вихід на зовнішній ринок державних і приватних підприємств, створення численних об'єднань, фондів і вільних підприємств, інтенсифікація міграційних процесів призвели до створення умов для зростання економічних правопорушень, предметом яких є підакцизні товари.

Протидія цим правопорушенням сприяє виконанню державного бюджету України.

Необхідність посилення процесу відшкодування майнових збитків, які спричинюються цими правопорушеннями, викликало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності)» 2011 року [1].

Найважливішою є констатація стійкої тенденції збільшення випадків незаконного переміщення через митний кордон України підакцизних товарів, небезпечних для здоров'я людей.

Це правопорушення характеризується кількісним і якісним зростанням. Якісне зростання, у свою чергу, характеризується збільшенням правопорушень, які вчинюються організованими групами.

Серед учених, які присвятили свої праці вказаній проблемі, варто назвати таких авторів, як В.О. Навроцький, О.М. Омельчук, В.І. Осадчий, О.В. Процюк, Є.Л. Стрельцов, В.В. Сташис, С.О. Сорока, В.В. Силенко, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, В.О. Шамрай, В.М. Шевченко, С.С. Яценко, О.О. Кравченко, Є.В. Додін та ін.

Основою поняття підакцизних товарів є податкове законодавство, яке виконує регулятивну функцію. Питання, пов'язані з їх переміщенням через митний кордон України, розв'язуються митним законодавством України.

Акцизний збір, ураховуючи велике значення для поповнення коштами державного бюджету, посідає значне місце в зовнішньоекономічній діяльності України.

Акциз є одним із видів непрямих податків. Хоч історично непрямі податки виникли пізніше за прямі, згодом непрямі податки перетворились у більш відчутний канал поповнення державного бюджету. Податкові системи XIX століття включали акцизи як головний канал забезпечення непрямого оподаткування та нерідко «акциз» використовувався як синонім усієї системи непрямих податків.

Для економіки України акцизні надходження є найстабільнішим джерелом поповнення бюджету, і невміння користуватися вказаним джерелом доходів, як правило, свідчить про слабкість і неієздатність фіскальних органів держави.

У системі податкових правопорушень особливе значення належить тим, які виникають у митно-тарифній сфері.

Митно-тарифна система становить частину державного механізму регулювання відповідних відносин, митна вартість є підставою для нарахування мита, акцизу, митних зборів. На митному тарифі рельєфно відображається той напрям, якого додержується уряд у сво-

їх відносинах щодо зовнішньої торгівлі та пов'язаного з нею внутрішнього виробництва.

Митно-тарифні заходи, які є методом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, становлять елемент податкової системи, за допомогою якої держава отримує можливість активно втручатись в економічне життя країни; митно-тарифні заходи належать до економічних засобів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз становлення системи акцизного оподаткування вказує на наявність тенденції до створення більш раціональної у фінансовому аспекті системи акцизного оподаткування, що досягається за рахунок підтримки мінімального переліку підакцизних товарів, посилення державного контролю за їх виробництвом та обігом, а також повнотою сплати акцизного збору.

Основною концептуальною базою необхідних зрушень у зазначеній діяльності є основні науково обґрунтовані та соціально-необхідні напрями вдосконалення адміністративного й податкового реформування.

Звідси випливає необхідність реформування ідеологічних засад контрольної діяльності органів державної податкової служби (і як її різновиду – у сфері обігу підакцизних товарів). Інтегруючи мета такої діяльності має не тільки визначатись у межах забезпечення наповнення бюджету й платоспроможності держави, а й спрямовуватися на забезпечення розвитку підприємницької діяльності та економічного добробуту всього суспільства, підвищення загального рівня податкової культури як платників податків, так і самих працівників контролюючих органів, що логічно зумовлює зміщення акцентів на реалізацію не лише фінансової й каральної функцій, а й профілактичної, превентивної, методологічної функцій [2, с. 6].

Контроль з боку органів державної податкової служби щодо обігу підакцизних товарів знаходиться на межі публічних і приватних інтересів: він повинен забезпечувати захист саме публічного інтересу (це стосується й забезпечення надходжень до бюджету, і дотримання встановленого порядку обігу), а також здійснення такого контролю має гарантувати й захист приватних інтересів, сприяти розвитку легальної підприємницької діяльності.

Контроль органів державної податкової служби України за обігом підакцизних товарів характеризується складним характером, наявністю специфічних властивостей (суб'єкти здійснення, особи, щодо яких здійснюється, джерела інформації, нормативне підґрунтя тощо), що дає змогу виділити його окремо в системі видів контрольної діяльності податкових органів, нормативної регламентації його засад як окремого правового інституту й урахування під час формування перспективного адміністративного та податкового законодавства України.

Контроль за таким важливим сектором економіки країни, як обіг підакцизних товарів, покладений на органи Державної податкової служби України, зумовлено їхнім великим значенням для процесу формування споживчого ринку й необхідності поповнення дохідної частини бюджету, а також величезною шкодою, яку завдає громадянам споживання та використання неякісних і фальсифікованих підакцизних товарів [3, с. 201].

Як випливає зі змісту ч. 1 ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України «Про акцизний збір», підакцизними товарами варто вважати визначені законом товари,

до ціни яких включається акцизний збір; основними ознаками цих речей матеріального світу є такі: вони набувають статусу підакцизних лише на підставі Законів України, акцизний збір включається до їх ціни [4].

Податковий кодекс України визначає види підакцизних товарів [5].

Характеризуючи види підакцизних товарів, варто вказати властиві їм загальні ознаки.

Алкогольні напої – це продукти, одержані шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлені на основі харчових спиртів з умістом спирту етилового понад 1,2% об'ємних одиниць, які належать до товарних груп Гармонізованої системи опису та кодування товарів під кодами 22 04, 22 05, 22 06, 22 08 (наприклад, вина виноградні натуральні, ігристі, газовані, вермути, коньяк, бренді, лікери, спиртні напої, одержані шляхом перегону). Міцність алкогольного напою, тобто процентний уміст у ньому етилового спирту, у цьому разі вирішального кримінально-правового значення не має. Для з'ясування того, чи є вилучена в особи рідина алкогольним напоєм, призначається судово-хімічна експертиза.

Крім власне алкогольних напоїв, до підакцизних товарів належить спирт етиловий неденатурований із концентрацією алкоголю не менш як 80 відсотків об'єму, спирт етиловий та інші спиртові дистиляти.

Самогон та інші міцні спиртні напої домашнього вироблення (чача, арака, тутова горілка, кумишка тощо) як такі, що не є підакцизними товарами, предметом розглядуваного злочину не визнаються. Вони виготовляються специфічними способами, які передбачають різноманітність рецептур, дотримання домашніх нетрадиційних технологій і характеризуються недотриманням установлених державних стандартів і нормативів. Підакцизними товарами визнаються не будь-які спиртні напої, а лише ті вироби, яким присвоєно певний код згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів. Самогон та інші міцні спиртні напої домашнього вироблення в законодавчому акті, присвяченому оподаткуванню алкогольних напоїв акцизним збором, не фігурують і в принципі не можуть і не повинні згадуватись; щодо них не встановлені ставки акцизного збору в гривнях з одиниці товару [6, с. 738].

Акцизним збором як загальнодержавним непрямим податком обкладаються предмети, які можуть виготовлятися, бути об'єктом правочинів і знаходитись у власності суб'єктів лише на легальних підставах у передбаченому законодавством порядку.

Тютюновими виробами визнаються сигарети (з фільтром або без фільтра), цигарки, сигари, а також льюковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн, махорка та інші вироби з тютюну чи його заміників для куріння, нюхання, смоктання чи жування.

До інших підакцизних товарів належать деякі транспортні засоби; пиво солодове; нафтопродукти (легкі, середні й важкі дистиляти, спеціальні й моторні бензини, гас (керосин), високооктанові кисневмісні домішки до бензинів сумішевих).

Електроенергія як предмет правопорушення може бути за умови, якщо вона має ознаки товару. Необхідно розрізняти електричну, теплову енергію як товар і послуги. Енергія стає товаром тоді, коли до неї вкладаються певні ресурси: матеріальні витрати, людська праця, природні ресурси, вона набуває певної ціни,

стає власністю. Як послугу енергію становлять процеси, пов'язані з постачанням цього товару до споживача та забезпеченням умов споживання цієї продукції.

Такий висновок підтверджується визначенням енергії, яке міститься в Законі України «Про електроенергетику» від 23 червня 2005 року № 2711-IV, а саме: «Енергія – це електрична або теплова енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товарною продукцією, призначеною для купівлі-продажу» [7, с. 45].

Чітке роз'яснення з приводу зарахування нафти і газу до товарної продукції міститься у визначеннях цих корисних копалин, які передбачені в ст. 1 Закону України «Про нафту і газ» від 12 липня 2001 року № 2665-III. Отже, газ, нафта як природна сировина є товаром, оскільки в них містяться праця й кошти, вони можуть бути предметом незаконного переміщення через митний кордон України. Найчастіше такі предмети переміщуються через митний кордон на підставі правовірних цивільно-правових договорів, тому практично виникає необхідність відмежувати від такого переміщення незаконні дії [8].

Не можуть бути предметом податкового митно-тарифного правопорушення транспортні засоби, тобто пристрої, які призначені для перевезення людей, багажу, з установленим на них механізмом і використовувани для безпосереднього переміщення предметів через митний кордон, у т. ч. міжнародних перевезень пасажирів і вантажів, включаючи контейнери та інше транспортне обладнання, тобто є засобами учинення дії [9].

Відповідальність за правопорушення у сфері незаконного переміщення підакцизних товарів через митний кордон України визначена митним, адміністративним і кримінальним законодавством. Митному законодавству належить основоположна роль. Закон виконує регулятивно-охоронну функцію: визначає порядок переміщення, встановлює відповідальність. Адміністративне та кримінальне законодавство виконує охоронну функцію.

Міжнародна співпраця особливо звертає увагу на контрабанду алкогольних товарів, оскільки вона є небезпечним діянням для соціального благополуччя. 19 серпня 1925 року укладена Конвенція «Про прискікання контрабанди алкогольних товарів», у якій особливу увагу приділено прискіканню цього правопорушення.

З огляду на специфіку контрабанди та порушень митних правил, 9 червня 1977 року прийнята Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу

у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, яка визначила, що порушення митного законодавства становлять загрозу економічним, соціальним і фінансовим інтересам держав і законним інтересам торгівлі, вважаючи, що протидія порушенням митного законодавства може бути ефективною за умови співробітництва між митними адміністраціями.

Отже, міжнародні та внутрішньодержавні митно-акцизні правові норми регулюють їх поняття, порядок переміщення підакцизних товарів через митний кордон України, встановлюють юридичну відповідальність за їх порушення.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності). URL: lex-practice.com/news/147.html.
2. Шевченко В.М. Правила переміщення через митний кордон України підакцизних товарів та відповідальність за їх порушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 16 с.
3. Інформаційна довідка щодо міжвідомчої наради з питань стану додержання законодавства, спрямованого на боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил при проведенні дізнання та провадження в адміністративних справах / Державна митна служба України. Митна газета. 2011. 2 січ.
4. Про акцизний збір: Декрет Кабінет Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 18-92. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/18-92>.
5. Податковий кодекс України (зміни внесені частково). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 13-14, 15-16, 17. Ст. 112. URL: <http://sfs.gov.ua/nk/>.
6. Кримінальне право України. Судові прецеденти (1864-2007 рр.) / за ред. В.Т. Маляренка. Київ: Освіта України, 2008. 1104 с. С. 738.
7. Про електроенергетику: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2711-IV (зі змінами від 17 червня 2011 р. № 3549-VI). Відомості Верховної Ради України. 2005. № 1. Голос України. 2011. № 125 (5125).
8. Про нафту і газ: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2665-III. URL: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012665.html.
9. Про порядок визначення митної вартості товарів і інших предметів у разі їх переміщення через митний кордон України: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 1998 р. № 1508. Офіційний вісник України. 1998. № 40. Ст. 1487; 2000. № 42. Ст. 1779.